

Latvijas ziemojošo putnu atlants. Katram zvirbulim ir nozīme!

Teksts: DACE MIEZĪTE

Tabulas, kartes un komentāri: ANDRIS DEKANTS, atlants@lob.lv

Mazais dzenis *Dryobates minor*.

pēc 20 gadiem. Ligzdojošie putni Latvijā ir kartēti 1980.–1984., 2000.–2004. un tagad – 2020.–2024. gadā (kā arī divu Eiropas ligzdojošo putnu atlantu laikā). Taču ziemojošo putnu atlants šādā apjomā top pirmo reizi. Informācijas ievākšanai par Latvijas ligzdojošajiem putniem vairāk vai mazāk ir finansējums, turpretim ziemojošo putnu izplatības kartēšana lielākoties balstās uz putnu vērotāju entuziasmu, ieinteresētību un lielo atbildības izjūtu par putniem. Viens no šiem cilvēkiem ir Andris Dekants – pašreizējo Latvijas ligzdojošo un ziemojošo putnu atlantu koordinators. Viņš koordinē un uzlabo novērojumu vākšanu, apkopo datus, brauc ekspedīcijās, apmāca un motivē jaunos putnu vērotājus un dara vēl simts citu darbu. Andrim ir mērķis veikt pilnīgu Latvijas putnu “inventarizāciju”, izmantojot visas mūsdienu tehnoloģiju sniegtās iespējas, piemēram, analizējot arī putnu balsu ierakstus un fotogrāfijas. Pirms trim gadiem, uzsākot projektu, Andra entuziasms bija neizmērojams – ne tikai vasarā, bet arī ziemā.

Foto: Iveta Pērkone

Ziema klāt, gājputni lielākoties jau prom. Varētu domāt, ka putnu vērotāji, kas visu sezonu vākuši informāciju par ligzdojošajiem putniem, nu novilks zābakus un tiksmi izstiepsies mājās pie kamīna, lai pārļautu kluso sezonu. – Lika pagaidīt! Īstam putnu pētniekam miera nav arī ziemā. Jāreģistrē putni, kas Latvijā ziemo.

Novērojumu vākšana Latvijas ziemojošo putnu atlantam sākta 2019. gada decembrī, bet ar 2020. gadu sākta datu vākšana trešajam Latvijas ligzdojošo putnu atlantam. Vasarā putni ligzdo, ziemā – cenšas izdzīvot. Dažiem sanāk, citiem – ne. Vārdu sakot, nepietiek ar vasaras datiem vien, lai varētu droši spriest par to, kā Latvijā klājas tai vai citai putnu sugai. Vajag zināt arī to, kas, kur un cik daudz Latvijā sastopams ziemā.

Dati ligzdojošo putnu atlantiem tiek vākti piecas sezonas pēc kārtas, ik

Jautāts par pašreizējām izjūtām, Andris, nedaudz samulsis, atbild, ka realitāte ir pieveikusi arī viņu. Ziemā viņam neiet gluži tā, kā gribētos. “Ziemā putnus nav iespējams uzskaitīt tā, kā ierasts gada gaišajā laikā,” saka Andris. “Es nevaru aizbraukt vairāku dienu ekspedīcijā, kur dažas stundas skaitu putnus, bet daudzās tumsas stundas pārlaižu mašīnā vai starp kokiem iekārtā guļamtiķlā. Tumsa un aukstums dara savu. Turklāt arī piesnigušos mežos ar vieglo mašīnu tik viegli nepabrukt un jābūt prātīgam, lai putnošana neizvērsas par putnotāja glābšanas operāciju.”

Izgriez un atsūti!

Par LOB biedru var kļūt ikviens, aizpildot biedra anketu un samaksājot biedru naudu.

Atzīmējiet savu biedra kategoriju

pieaugušais 15,00 €

pensionārs 5,00 €

jauniešs līdz 21 gada vecumam 5,00 €

Saskaņā ar LOB statūtiem personām līdz 16 gadu vecumam, lai iestātos biedrībā, nepieciešama vecāku vai aizbildņa atļauja. Šo aili lūdzam aizpildīt jauniešu vecākiem vai aizbildņiem.

Paraksts / atšifrējums

Ģimenes biedri

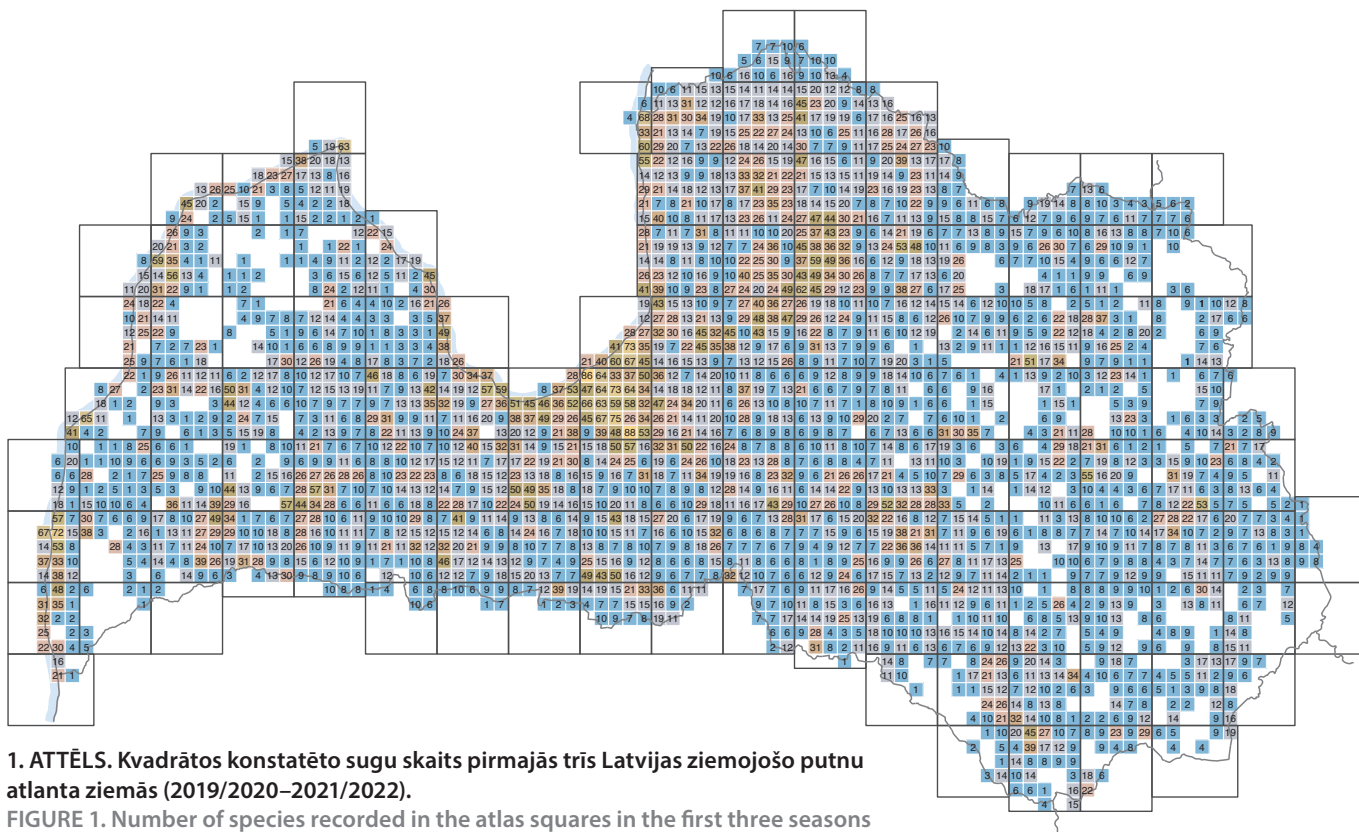
ģimenes galva 15,00 €

katrs nākamais ģimenes loceklis 1,00 €

Paraksts

Datums

Lūdzu, aizpildiet šo anketu www.lob.lv un nosūtiet Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, Skolas ielā 3, Rīgā, LV-1010 vai uz e-pastu putni@lob.lv

1. ATTĒLS. Kvadrātos konstatēto sugu skaits pirmajās trīs Latvijas ziemojošo putnu atlanta ziemās (2019/2020–2021/2022).

FIGURE 1. Number of species recorded in the atlas squares in the first three seasons (2019/2020–2021/2022), the First Latvian Wintering Bird Atlas.

Ķivuli *Spinus spinus*.

1. TABULA. Kvadrātu apsekotība pēc pirmajām trim ziemām.

TABLE 1. Number of species recorded per square after the first three seasons.

Sugu skaits Number of species	Kvadrātu skaits Number of squares
1–5	378
6–10	873
11–15	437
16–20	232
21–25	143
26–30	121
31–35	66
36–40	46
41–45	30
46–50	27
51–55	11
56–60	13
61–65	7
66–70	5
71–75	4
86–90	2

Taču, apkopojot putnu novērojumus, kas iesniegti LOB, Andris atplaukst. Patīkams pārsteigums! Lūk, karte, kurā atzīmēts Latvijā ziemā konstatēto sugu skaits. 2020. gada februārī vēl pustukšā karte šogad, kad beigusies trešā sezona, ir tapusi krāsaina! Kaut nedaudz datu ziņoti jau par 2393 no teju 2800 5×5 km kvadrātiem, kuros sadalīta Latvijas teritorija. “Es ziemā

Foto: Zane Gradinārova

esmu sēdējis Rīgā, koordinējis darbu attālināti, bet citi tikmēr aktīvi ievākuši datus!” priecājas Andris.

Lielāko daļu datu ir iesūtījuši putnu pazinēji, kuriem putnošana ir neatņemama dzīves daļa, taču atlantam izmantots tiek jebkurš ziņojums, kas ziemas laikā reģistrēts dabas novērojumu portālā Dabasdati.lv. Šobrīd par ziemojošajiem putniem ir ziņojuši 880 Latvijas iedzīvotāji. Īpašu atzinību pelnījuši Gaidis Grandāns, kas iesniedzis 8 % no visiem novērojumiem, Andris Klepers un Sandis Laime (pa 5 %), kā arī Ieva Mārdega un Normunds Kukārs (pa 4 %). Bet visčaklākais putnu ziņotājs ziemojošo putnu atlantam ir Aigars Kalvāns. Viņš viens pats ir iesniedzis 17 % no visiem novērojumiem! Mazliet matemātikas: ja atlantu šobrīd veido 33 273 novērojumi, cik no tiem ir iesūtījis Aigars? Jā, ļoti daudz! Kā?!

Aigars ir profesionāls putnu eksperts. Visu vasaru ar putniem, pavasara un rudens migrāciju laikā – ar putniem... “Jā, man gribas visu gadu

ar putniem piepildīt,” saka Aigars. “Ziemā manā darbā ir klusā sezona – prieks, ka arī tad tomēr varu paveikt ko putniem nozīmīgu.” Aigara ikdiena ir saistīta ar braucieniem pa Latviju, apmeklējot dažādus dabas objektus, un tad jau pie reizes, esot vērigam, var papildināt arī ziemojošo putnu datus. Jā, ziemā ceļš daudz rūpīgāk jāplāno. Bet putni ir tā vērts! “Kad esmu kādā no tukšajiem kvadrātiem, mans mērķis ir konstatēt vismaz sešas putnu sugas. Kāpēc tieši sešas? Tāpēc, ka tas paceļ kvadrātu statistiku “nākamajā līmenī” un kartē kvadrātam nomainās krāsa. Ziemā šīs sešas sugas mēdz būt diezgan liels izaicinājums!”

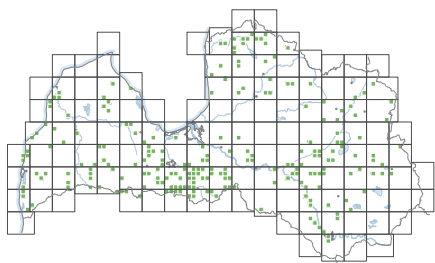
Ziemojošo putnu atlanta specifika ir, ka jebkura, pat visparastākā suga ir svarīga. Noderēs ziņojums par vārnu, lauku zvirbuli, sili, lielo zilīti... Vēl pāris sugu, un minimums būs rokā!

Ko Aigars iesaka citiem putnotājiem ziemā?

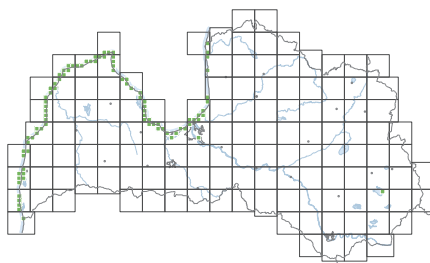
- Apvieno ikvienu izbraucienu ar putnu vērošanu! Ja grasies braukt

ciemos pie radiem, ieplāno arī putnus apciemot! Pirms tam paskaties laika prognozi, lai brauciens iznāktu piemērotā laikā.

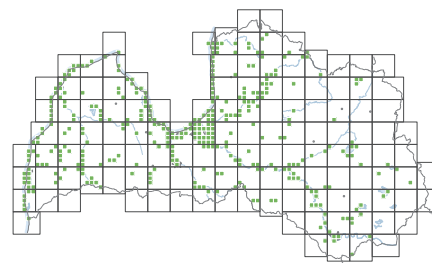
- Braucot darbos uz citu pilsētu, pirms tam atver karti portālā Dabasdati.lv – <https://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/statistikawinter/> – un paskaties, kur pa ceļam ir kāds tukšs vai maz apsekots kvadrāts, un ieplāno tur putnošanas pieturu!
- Meklējot ceļu, izpēti arī to, kur pa ceļam ir kāda neaizsalstoša upe, lauks, mežs... un ieplāno kaut vai pusstundu putnošanai uz dažādu biotopu robežas.
- Izmanto dienas gaišāko daļu pastaiģai un putnu vērošanai – dzert tēju un ēst omes plātsmaizi varēsi arī pa tumsīņu.
- Braucot cauri mežam, piestāj, paklausies. Ziemā putni bieži uzturas bariņos, kuros apvienojas daudz sugu. Izpēti šādus bariņus rūpīgi! Stērstes, ķēgi, ķivuli, dadziši, zilītes – kā tikai tur nav! Ja tāds bariņš pielido tuvāk, vari ierakstīt saucienus un ziņot par tiem.
- Ziemā nav vērts mēģināt putnus

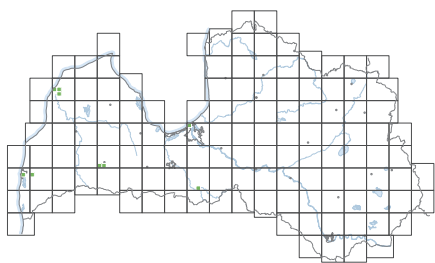
Laukirbe *Perdix perdix* – laukirbes izplatībai būtu jābūt vismaz divas reizes lielākai. Īpaši pietrūkst novērojumu no Kurzemes.

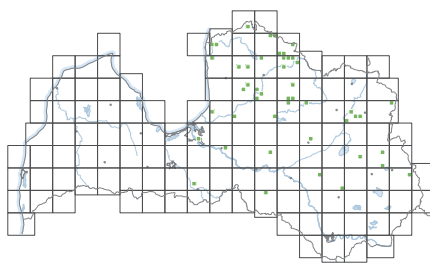
Kākaulis *Clangula hyemalis* – šīs sugas karte, pateicoties ikgadējām ziemojošo ūdensputnu uzskaitēm, jau tagad varētu būt atbilstoša sugas reālajai izplatībai.

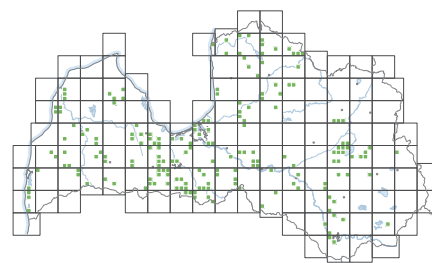
Lielā gaura *Mergus merganser* ir daudz reģistrēta, pateicoties ziemojošo ūdensputnu uzskaitēm. Ir vērts apmeklēt arī visus neaizsalušos ūdeņus iekšzemē.

Gredzenūbele *Streptopelia decaocto* Latvijā nav plaši izplatīta. Tomēr, būdama nometniece, tā varētu ziemot apkārtņē, kur tā atzīmēta ligzdošanas laikā (kā ligzdotāja tā reģistrēta sešas reizes lielākā kvadrātu skaitā). Tāpēc gredzenūbeli vērts meklēt arī Talsos, Pāvilostā, Nīcā, Kārsavā, Baltinavā un citās apdzīvotās vietās.

Urālpūce *Strix uralensis* – suga, ko samērā grūti pamanīt, taču kartē sāk ļoti iezīmēties tās izplatības areāls Latvijā. Ziemā urālpūce var būt sastopama arī apdzīvotās vietās. Pūces un citus plēsīgos putnus var konstatēt, pievērsot uzmanību satrauktiem vārnu bariem.

Bikšainais klijāns *Buteo lagopus* – ziemas viesis Latvijā, nelielā skaitā ziemo atklātā ainavā. Tomēr tas noteikti izplatīts vairāk, nekā šobrīd karte to rāda.

sasaukt un provocēt. Turklāt tas arī nav godīgi, jo liek putnam tērēt izdzīvošanai nepieciešamo enerģiju, lai ar tevi bārtos.

■ Ja brauc cauri ciemam vai gar viensētu, meklē putnu barotavas, īpaši ja zini, ka esi “baltajā kvadrātā”. Sētā, protams, bez atļaujas iet nevajadzētu, taču, ar binokli vērojot māju, var “izprovocēt” saimnieku uz parunāšanos, un, kas zina, viņš pastāstīs par sili, kas nāk uz barotavu, un tu varēsi to reģistrēt.

Uzsākot jauno sezonu, mazliet arī Andra apkopotās statistikas:

- Dabasdati.lv kopš 2019. gada decembra ir reģistrēti 79 275 ziemojošo putnu novērojumi.
- No šiem novērojumiem atlantā šobrīd iekļauti 33 273 novērojumi. (Atlanta pamatdatus veido katras ziemojošās sugas pirmais novērojums katrā kvadrātā.)
- Vidēji vienā 5×5 km kvadrātā šobrīd konstatētas 14 ziemojošas putnu sugas. Šobrīd divos ar putniem

Foto: Edgars Tropis

Laukirbes *Perdix perdix*.

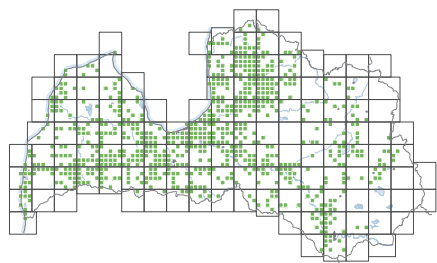
bagātākajos kvadrātos konstatētas 86 un 88 dažādas ziemojošas putnu sugas! Abi kvadrāti atrodas Rīgā – tie ir Daugavas abi moli un Dārziņi ar Dārziņu attekku.

- Ziemojošie putni reģistrēti un dati apkopoti 2393 5×5 km kvadrātos.
- 394 kvadrātos nav reģistrēts neviens ziemojošs putns. Lielākie “iztrūkumi” ir Ventspils, Dienvidkurzemes, Balvu, Madonas, Krāslavas un Augšdaugavas novados.
- Jūras piekraste ir ļoti labi apsekota galvenokārt tāpēc, ka tur tiek veikta ziemojošo ūdensputnu uzskaitē.

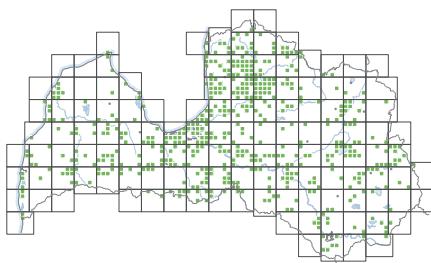
■ Šobrīd 48 sugas konstatētas vismaz 200 kvadrātos. Biežāk konstatētās putnu sugas ziemā ir lielā zilīte, krauklis, vārna, žagata un dižraibais dzenis. Starp citu, lauku zvirbulis ir tikai 16., bet mājas zvirbulis – 29. vietā!

Acīmredzams – dati, kas iesūtīti ziemojošo putnu atlantam, ir bagātīgi. Un tomēr – nepilnīgi.

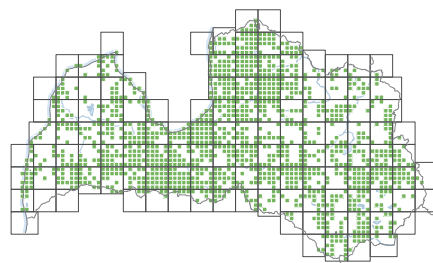
394 kvadrāti Latvijas kartē joprojām ir balti. Tie ir 14 % Latvijas teritorijas. Un vēl 13 % ir tādi kvadrāti, kuros konstatētas tikai 1–5 putnu sugas.

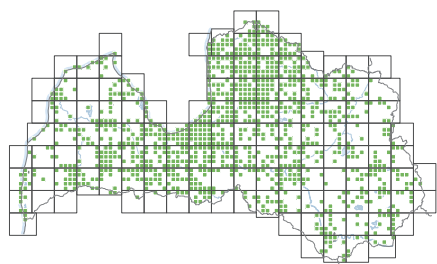
Peju klijāns *Buteo buteo* – samērā viegli pamanāms atklātā ainavā. Karte pašlaik ir ļoti aizpildīta, taču arī ļoti parāda teritorijas Latvijas dienvidaustrumos, kas pagaidām nav ļoti apsekotas.

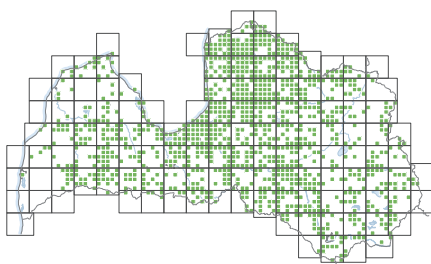
Lielā čakste *Lanius excubitor* Latvijā ir paretā ligzdotāja galvenokārt sūnu purvos, bet ziemošanas laikā Latvijā sastopama lielākā skaitā. Tad, braucot pa ceļu, tā bieži jau pa gabalu redzama kā balts plankums uz vadiem vai krūma galotnē.

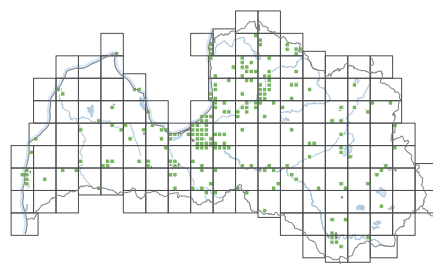
Vārna *Corvus corone* – vienkārši konstatējama suga, kurai mums būtu jāvēlta vairāk laika. Būtiski atzīmēt arī skaitu baros.

Zilzilīte *Cyanistes caeruleus* – līdzīgi lielajai zilītei, arī zilzilītei būtu jābūt teju katrā kvadrātā. Pie tam zilzilīte ir tērpta Ukrainas karoga krāsās!

Dzilnītis *Sitta europaea* – suga, kurai būtu jābūt konstatētai gandrīz visos kvadrātos. Meklējam dārzos, mežos un parkos, kā arī klausāmie, vai dzirdami dzilnīša raksturīgie saucieni!

Zidaste *Bombycilla garrulus* – ziemas viesis, kurš, visticamāk, sastopams katrā lielākā apdzīvotā vietā. Pievērsām uzmanību pelēku strazda lieluma putnu bariņiem ar skanīgiem saucieniem “sirrr”!

2. TABULA. Biežāk sastopamās ziemojošo putnu sugas Latvijā.

TABLE 2. The commonest wintering bird species in Latvia.

Nr. No.	Suga Species	Kvadrātu skaits Number of squares
1.	Lielā zilīte <i>Parus major</i>	1604
2.	Krauklis <i>Corvus corax</i>	1508
3.	Vārna <i>Corvus corone</i>	1379
4.	Žagata <i>Pica pica</i>	1321
5.	Dižraibais dzenis <i>Dendrocopos major</i>	1318
6.	Dzilnītis <i>Sitta europaea</i>	1135
7.	Zilzilīte <i>Cyanistes caeruleus</i>	1099
8.	Silis <i>Garrulus glandarius</i>	1005
9.	Purva zilīte <i>Poecile palustris</i>	917
10.	Svilpis <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	912
11.	Cekulzilīte <i>Lophophanes cristatus</i>	829
12.	Pelēkā zilīte <i>Poecile montanus</i>	796
13.	Lauku zvirbulis <i>Passer montanus</i>	786
14.	Peļu klijāns <i>Buteo buteo</i>	770
15.	Mizložņa <i>Certhia familiaris</i>	761
16.	Zeltgalvītis <i>Regulus regulus</i>	751
17.	Dzeltenā stērste <i>Emberiza citrinella</i>	683
18.	Mājas balodis <i>Columba livia f. domestica</i>	623
19.	Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	598
20.	Pelēkais strazds <i>Turdus pilaris</i>	563
21.	Lielā čakste <i>Lanius excubitor</i>	526
22.	Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>	489
23.	Garastīte <i>Aegithalos caudatus</i>	484
24.	Ķivulis <i>Spinus spinus</i>	484
25.	Kovārnis <i>Corvus monedula</i>	479
26.	Melnā dzilna <i>Dryocopus martius</i>	478
27.	Zaļžubīte <i>Chloris chloris</i>	454
28.	Mājas zvirbulis <i>Passer domesticus</i>	446
29.	Jūras ērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>	438
30.	Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	392
31.	Vidējais dzenis <i>Leipicus medius</i>	376
32.	Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	368
33.	Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	362
34.	Meža zilīte <i>Periparus ater</i>	354
35.	Melnais mežastrazds <i>Turdus merula</i>	323
36.	Pelēkā dzilna <i>Picus canus</i>	255
37.	Zvirbulvanags <i>Accipiter nisus</i>	252
38.	Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>	250
39.	Laukirbe <i>Perdix perdix</i>	227
40.	Mājas strazds <i>Sturnus vulgaris</i>	226
41.	Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	226
42.	Lauku cirulis <i>Alauda arvensis</i>	210
43.	Zidaste <i>Bombycilla garrulus</i>	209
44.	Meža pūce <i>Strix aluco</i>	207
45.	Žubīte <i>Fringilla coelebs</i>	207
46.	Dižknābis <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	202
47.	Vistu vanags <i>Accipiter gentilis</i>	201
48.	Parastais keģis <i>Acanthis flammea</i>	200

Foto: Edgars Trops

Bikšainais klijāns *Buteo lagopus*.

Putnotāj! Lūk, tavs galvenais darbibas lauks šajā un nākamajā ziemā! Līdzšinējos datus pilnīgi brīvprātīgi un nesavtīgi ir savākuši īstēni putnu mīļotāji. Viņi iedvesmo! Ja tu šo lasi, es ticu, ka arī tu esi pieskaitāms putnu mīļotājiem. Nāc palīgā! Saņemies, tu, kas Liepnā, Žiguros, Tilžā! Madonieti – izmet likumu līdz Liedeskrogam vai Olgas purvam! Ventspilnieki, aizbrauc ziemīgā pastaigā gar Krēziņģi vai Vārzavu! Sieksātieti – izliec putnu barotavu! Sūti ziņas par putniem, ko pazīsti. Sūti bildes. Sūti balsu ierakstus. Datu nevar būt par daudz.

Kas jāzina, lai nosūtītu datus atlantam?

Ziema ir laiks no 1. decembra līdz 28. februārim.

1. Izmanto to ziņošanas veidu, kas šķiet ērtākais. Esi portāla Dabasdati.lv lietotājs? Ziņo portāla atlanta sadaļā. Vēlies ziņot no “notikuma vietas”? Lejuplādē lietotni Dabas dati un izmanto to. Patīk papīrs un pildspalva? Raksti vēstuli LOB uz Skolas ielu 3! E-pasts tika-māks? Raksti atlants@lob.lv.
2. Ziņo precīzu novērojuma adresi vai koordinātas. Tas ir svarīgi.
3. Novērojumi tiek apkopoti 5x5 km kvadrātos. Ziņojot par putniem, ir svarīgi zināt, kurā kvadrātā esi (visērtāk izmantot mobilo lietotni Dabas dati). Būtiski ir arī apstāigāt visus

kvadrātā esošos biotopus, reģistrējot tur konstatētās sugas. Visvairāk sugu tiks konstatēts, ja kvadrāts ziemas laikā tiks apsekots trīs reizes – decembrī, janvārī un februārī.

4. Visvērtīgāko ieguldījumu sniedz tā dēvētie pilnie saraksti – novērojumi, kam norādīts precīzs sākuma un beigu laiks un atzīmētas visas konstatētās putnu sugas (vēlams, arī to skaits). Praktiski tas varētu izpausties arī tā, ka putnotājs sēž siltā virtuvē, dzer tēju un noteiktu laiku rūpīgi pieraksta visus putnus aiz loga barotavā. Patikami? Kāpēc ne!

Ejiet dabā, baudiet, fotografējiet, vērojiet, klausieties. Lai dzīvo putni Latvijā!

**Summary
Latvian Wintering Bird Atlas.
Every sparrow matters!
/Dace Miezīte, Andris Dekants/**

This will be the fourth of the five winters when data are collected for the First Latvian Wintering Bird Atlas (2019/2020–2023/2024). Each winter, data on bird observations are collected from 1 December until 28 (29) February. Most of the fieldwork is carried out by volunteers who submit their records on the nature observations portal Dabasdati.lv. During the first three seasons, 79,275 records were submitted in total, recording wintering species in 2393 squares. Still, there are 394 squares with no data yet, and the authors urge birders to submit both full lists of observations and every accidental sighting of wintering birds.